

Чаплинський Костянтин Олександрович

доктор юридичних наук, професор
начальник кафедри криміналістики,

судової медицини та психіатрії

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Чаплинська Юлія Анатоліївна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри

кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ТАКТИЧНА КОМБІНАЦІЯ – ЯК ОБ’ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Успішному провадженню досудового розслідування, а саме – якісному проведенню слідчих дій, сприяють засоби криміналістичної тактики. Засоби криміналістичної тактики – це, власне, знаряддя праці, за допомогою яких слідчий вирішує тактичні завдання досудового розслідування. До засобів криміналістичної тактики у науковій літературі більшість вчених традиційно відносять: тактичний прийом; тактичну комбінацію; тактичну операцію; тактичну рекомендацію; тактичне рішення. Вказані засоби криміналістичної тактики не є процесуальними. Втім, ці засоби розроблені на основі досягнень науки і узагальнення матеріалів оперативно-розшукової та слідчої практики, що дозволяє слідчому ефективно, з меншою витратою сил, засобів та часу проводити слідчі (розшукові) дії.

Під час розслідування кримінальних правопорушень перед слідчим може виникнути ситуація, коли для вирішення завдань кримінального судочинства використання тактичного прийому або тактичної рекомендації є недостатнім. За такої ситуації виникає необхідність проведення тактичних комбінацій чи тактичних операцій. На сьогодні у сучасній криміналістичній тактиці використовуються поняття «тактична комбінація» і «тактична операція», визначення яких має дискусійний характер.

Відповідно до тлумачного словника, комбінація – сполучення, поєднання або розташування чого-небудь у певному порядку; система прийомів для здійснення складного, хитромудрого плану або задуму для здійснення якоїсь мети.

До визначення зазначених категорій у науковій літературі вчені підходять по-різному. Так, на думку однієї групи вчених (П.Д. Біленчук, В.І. Перкін), тактична комбінація являє собою зумовлене слідчою ситуацією певне поєднання тактичних прийомів у межах однієї

процесуальної дії для вирішення конкретного завдання розслідування [1, с. 9]. У даному визначенні автори зазначають, що тактична комбінація складається з декількох тактичних прийомів, які проводяться в рамках однієї слідчої (розшукової) дії.

Друга група вчених (А.П. Резван і М.В. Субботіна) під тактичною комбінацією розуміє поєднання тактичних прийомів в рамках однієї або декількох слідчих дій для вирішення конкретного завдання розслідування [2, с. 7]. На відміну від першої групи вчених, у даному визначенні автори вказують, що тактичні прийоми можуть застосовуватися як у межах однієї, так і декількох слідчих (розшукових) дій.

Третя група вчених (В.В. Агафонов, А.Г. Філіппов) зазначає, що тактичною комбінацією є поєднання певних слідчих (розшукових) дій, які проводяться під час досудового розслідування з метою вирішення конкретного вузлового завдання [3, с. 84]. У цьому визначенні вчені акцентують увагу на тому, що комбінація складається з проведення низки слідчих (розшукових) дій.

На думку четвертої групи вчених (Р.С. Белкін, В.П. Лавров, І.М. Лузгін) під тактичною комбінацією слід розуміти певне поєднання тактичних прийомів чи слідчих дій та інших заходів, що має на меті вирішити конкретне завдання розслідування та зумовлене цією метою і слідчою ситуацією [4, с. 14].

Узагальнюючи погляди вчених (усіх чотирьох груп), можна дійти висновків, що усі вони «тактичну комбінацію» розглядають як окремий засіб криміналістичної тактики, окрему криміналістичну категорію.

Розглядаючи комбінацію у структурному плані, можна вказати, що, як і тактична операція, вона складається з певних елементів. Однак головна відмінність між ними полягає у складності цих елементів.

До визначення структури тактичної комбінації у науковій літературі вчені підходять неоднозначно. Так, В.Я. Колдін зазначає, що комбінація, до змісту якої, поруч зі слідчими (розшуковими) діями, входять оперативно-розшукові заходи, називається тактичною операцією [5, с. 155].

Можна погодитися з М.В. Салтевським, який вказує, що у тактичній операції елементами слугують слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукові процедури, організаційні заходи, тобто різнопорядкові тактичні засоби. Структура тактичної комбінації включає систему однопорядкових засобів, головним чином, прийомів криміналістичної і оперативно-розшукової тактики. Тому тактична комбінація реалізується в ході однієї слідчої (розшукової) дії [6, с. 308]. Таку позицію займає і В.К. Весельський, зазначаючи, що поєднання тактичних прийомів (тактична комбінація) можливе тільки в рамках однієї слідчої (розшукової) дії [7].

Тактична комбінація має просту структуру, тоді як тактична операція складається з багатоходових операцій, дій та прийомів.

Деякі, виділені в криміналістичній тактиці тактичні прийоми, у зв'язку з їх складним комплексним характером правильніше було б віднести до тактичних комбінацій. Зокрема, прийом «допущення легенди», обумовлює, що слідчий зафіксувавши завідомо неправдиві показання підозрюваного, тільки потім представляє йому свої переконливі докази, які і примушують його говорити правду. Зафіксувавши нові показання, слідчий пред'являє нові додаткові докази, руйнуючи тим самим неправду особи (підозрюваного), підводячи його до дачі правдивих показань. Цей процес пов'язаний з використанням інших тактичних прийомів, у зв'язку з чим повинен бути віднесений до категорії тактичних комбінацій [1, с. 13].

М.В. Салтевський висвітлює такі тактичні операції «Викриття неправдивого свідка», «Створення в допитуваного установки поінформованості слідчого», «Демонстрація поінформованості слідчого», «Комбінації: бар'єр, виклик, раптовість, відволікання уваги», зазначаючи, що вони здійснюються в ході кількох слідчих (розшукових) дій [6, с. 308].

З такою позицією можна погодитися частково, оскільки запропоновані тактичні операції можна провести в рамках тактичного прийому. Так, «Демонстрацію поінформованості слідчого» можна здійснити завдяки одному прийому – «Висвітлення ймовірного розвитку злочинної події». Якщо використання прийому є недостатнім, то слідчий може використати низку прийомів: «Оголошення частини показань співучасників злочину», «Демонстрація доказів» та ін.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що до основних ознак тактичної комбінації можна віднести таке:

- тактична комбінація здійснюється в рамках одного кримінального провадження;
- метою тактичної комбінації є вирішення конкретного завдання досудового розслідування;
- тактична комбінація являє собою поєднання тактичних прийомів;
- під час тактичної комбінації можуть застосовуватися слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи.

Отже, під тактичною комбінацією слід розуміти певне поєднання тактичних прийомів, слідчих (розшукових) дій та інших заходів для вирішення конкретного завдання, що зумовлене слідчою ситуацією на певному етапі досудового розслідування.

До основних завдань тактичної комбінації можна віднести:

- подолання конфліктної ситуації;
- створення умов, необхідних для якісного і результативного проведення слідчої (розшукової) дії;
- запобігання (подолання) протидії досудовому розслідуванню;
- викриття допитуваного у неправді;
- забезпечення таємниці слідства;
- інший тактичний вплив на слідчу ситуацію з метою її вирішення,

зміни або використання.

Тактичні комбінації поділяються на прості (елементарні) і складні. Перша – полягає в поєднанні тактичних прийомів, які здійснюються в рамках однієї слідчої дії, наприклад, слідчого огляду, допиту, обшуку, пред'явлення для впізнання, тому має назву простої. Складною є тактична комбінація, що складається з певного поєднання тактичних прийомів, слідчих (розшукових) дій та інших заходів у межах одного кримінального провадження. Ці дії можуть бути як однойменними, так і різнойменними.

Деякі автори виділяють окремо оперативно-тактичні комбінації, які являють собою поєднання слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів і проводяться з метою вирішення конкретної слідчої ситуації, що склалася на певному етапі досудового розслідування [8, с. 29; 9, с. 122].

Список використаних джерел:

1. Біленчук П. Д. Тактичні прийоми, тактичні комбінації та тактичні операції в розслідуванні злочинів : навч. посібник / П. Д. Біленчук, В. І. Перкін. – К. : Українська академія внутр. справ, 1996. – 32 с.
2. Криміналістика : тактика, організація и методика расследования преступлений : учебник / под ред. Резвана А. П., Субботиной М. В., Харченко Ю. В. – Волгоград : ВА МВД России, 2000. – 224 с.
3. Агафонов В. В. Криміналістика : пособие для сдачи экзамена / В. В. Агафонов, А. Г. Филиппов. – 5-е изд., испр. – М. : Юрайт-Издат, 2006. – 224 с.
4. Криміналістика : в 2 т. / под ред. профессоров Р. С. Белкина, В. П. Лаврова, И. М. Лузгина. – М., 1988. – Т. 2. – 454 с.
5. Криміналістика социалистических стран / под ред. В. Я. Колдина. – М. : Юрид. лит., 1986. – 512 с.
6. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підруч. / М. В. Салтевський. – К. : Кондор, 2005. – 588 с., 32 іл.
7. Криміналістика : мультимедійний підручник / В. І. Перкін, П. Д. Біленчук, В. К. Весельський, В. Б. Шкільний, Ю. Б. Комаринська. – К., 2008.
8. Шульга Л. В. Криміналістика : учеб. пособие / Л. В. Шульга. – М. : Московский гос. ун-тет экономики, статистики и информатики, 2003. – 75 с.
9. Скригонюк М. І. Криміналістика : підруч. / М. І. Скригонюк. – К. : Атіка, 2005. – 496 с.

Глобенко Геннадій Іванович

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу
факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ,

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОЧАТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Положення чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України) містять цілу низку новел. Одна з них, це положення щодо відмови від інституту порушення кримінальної справи. У контексті викладеного слід зауважити, що питання початку кримінального провадження завжди перебували в полі зору науковців. За часів дії КПК України 1960 р. процесуалісти висловлювали різні точки зору щодо запровадження нової процедури початку кримінального провадження. Ці погляди безпосередньо вплинули на зміст Концепції реформування